

Beeldvorming van het politieke bedrijf via de openbare omroep

Inhoudsanalyse van de politieke verslaggeving in het BRTn-televisie journaal in de periode 1982-1991

door Peter GOYVAERTS,

Licentiaat Communicatiewetenschappen

I. Inleiding

A. *De kloof...*

Sedert de verkiezingen van 24 november 1991 hebben zowat alle politici en politieke commentatoren de mond vol van de "kloof" die zou gapen tussen burger en politiek. Onze bewindslieden zouden niet meer weten wat er echt leeft bij de bevolking, die zich op haar beurt steeds apathischer opstelt tegenover het politieke bedrijf.

Een aantal politici wijst in dit verband met een beschuldigende vinger naar de media. Deze zouden steeds minder aandacht besteden aan het vele werk dat de politici dag in dag uit presteren. Ingewikkelde dossiers worden op een al te simpele wijze weergegeven, aangezien voor een grondige analyse geen tijd of plaats wordt uitgetrokken. In plaats daarvan speelt men veel meer op de man en gaat men de politiek weergeven in functie van de personen die ze bedrijven. ¹ Persoonlijke conflicten en schandalen worden breed uitgemeten in de pers, hetgeen het negatieve beeld van de politicus dat leeft bij de bevolking alleen maar versterkt. De regeringscrisis in het najaar van 1991, die zich voor een groot stuk afspeelde voor het nietsontziende oog van de televisiecamera zou een treffende illustratie zijn van deze stelling. Tot daar de versie van deze politici.

B. *De visie van de media*

De media kaatsen echter de bal terug en leggen een belangrijk deel van de schuld voor de desinteresse van het publiek bij de politieke klasse zelf. Deze zou zich niet hebben aangepast aan de evolutie van de maatschappij in het algemeen en de werking van de media in het bijzonder. De politici sluiten zich op in een ivoren toren en geven slechts die informatie aan de journalisten die ze nuttig achten voor hun persoonlijke carrière. Openbaarheid van bestuur is dan ook nog veraf, ondanks mooie beloften van politieke zijde.

(1) Deze argumenten werden ook al gehoord bij de introductie van de camera's in de verschillende parlementen, zoals blijkt uit o.m. C. SEYMOUR-URE, *The Political Impact of Mass Media*. Londen, 1975, pp. 143-153.

Bovendien worden vele belangrijke beslissingen getroffen in voor de pers ontoegankelijke cenakels, terwijl die instellingen die wel toegankelijk zijn (b.v. parlement) steeds meer aan reëel belang inboeten. In deze visie hebben de politici de geringe aandacht voor hun werk in de media dan ook in belangrijke mate aan zichzelf te wijten en zullen ze hun gedrag moeten aanpassen willen ze hieraan iets veranderen.

Beide visies zijn uiteraard onvoldoende genuanceerd en moeten dan ook met de meeste omzichtigheid behandeld worden. Maar men kan er niet omheen dat er een probleem bestaat m.b.t. de relatie tussen de politieke en de journalistieke klasse in dit land. Sommigen spreken zelfs van een kloof, deze keer niet tussen burger en politiek, maar wel tussen de journalisten en de politieke wereld. Men kan zich dan ook afvragen of deze kloof er altijd is geweest en of ze de laatste jaren inderdaad dieper is geworden, zoals politieke commentatoren heden ten dage regelmatig stellen.

II. Onderzoeksopzet

Dit onderzoek wil nagaan hoe de parlementaire verslaggeving het laatste decennium is geëvolueerd op de BRTN-televisie.

Aangezien we in de onderzochte periode (oktober 1982 - juni 1991) nog niet konden spreken van een echte parlementaire rubriek, werd de politieke berichtgeving in het TV-journaal onderzocht.

Als hypothese werd er van uitgegaan dat het parlementaire nieuws waarschijnlijk onderhevig is aan dezelfde tendensen die we binnen de audiovisuele journalistiek in het algemeen aantreffen. Zo wijzen heel wat auteurs op de 'vervlakking' van de berichtgeving en op de intrede van het 'infotainment': minder aandacht voor diepgaande analyses en meer faits divers en oppervlakkige berichten.

Graham Knight spreekt in dit verband zelfs van 'Tabloid Television News'.² Politieke informatie verdwijnt naar de achtergrond ten voordele van spectaculaire berichten b.v. natuurrampen of zware ongelukken.

Men streeft er naar om het mediaproduct zo aantrekkelijk mogelijk te maken voor een breed publiek, hetgeen geleid heeft tot een grotere aandacht voor de vormgeving, die onder invloed van de commerciële belangen grondig veranderd is. En aangezien politiek georiënteerde teksten en programma's minder belangstelling opwekken bij het brede publiek, worden allerhande procédés toegepast om deze produkten toch ook spannend, ontspannend en licht verteerbaar te maken. Deze vormgeving heeft echter ook een grote invloed op de inhoud van de boodschap. Actualisering, fragmentering, personifiëring, dramatisering en het invoeren van entertainmentprocédés zijn er het gevolg van.³

A. Actualisering

De term 'actualisering' heeft betrekking op het fenomeen dat in het nieuws hoe langer hoe meer voorrang wordt gegeven aan de directe actualiteit. Fiske stelt dat een gebeurtenis om 'nieuwswaardigheid' te hebben moet gebeurd zijn binnen de

(2) G. KNIGHT in: M. RABOY, P.A. BRUCK, *Communication for and against Democracy*. Montreal, 1989, p. 111.

(3) E. WITTE, *Media & Politiek*. Brussel, 1991, pp. 35-46.

laatste 24 uur en dat binnen die periode dingen moeten gebeurd zijn die als begin- en eindpunt kunnen worden voorgesteld.

Hierbij wordt weinig aandacht besteed aan de historische achtergrond en wordt zelden het verband gelegd naar andere gebeurtenissen die mogelijk aan de basis liggen van het bericht in kwestie. Zelfs voortdurende gebeurtenissen worden verdeeld in op zichzelf staande segmenten van 24 uur.⁴ In de Verenigde Staten van Amerika deed dit fenomeen zich al veel vroeger voor dan bij ons: Barber schreef in 1979 al dat het televisie-nieuws eigenlijk een aaneenschakeling is van headlines waarbij zelden gerefereerd wordt naar het verleden. Door de tijds- en concurrentiedruk waar de journalisten onder werken blijven gebeurtenissen meestal niet lang in de actualiteit en worden ze zelden in een breder kader of een ruimer tijds-perspectief geplaatst.⁵

B. Fragmentering

Het feit dat de nieuwsitems steeds meer worden voorgesteld als geïsoleerde nieuwsitems, los van hun sociaal-economische context wordt door een aantal auteurs fragmentering of segmentering genoemd.⁶ Bredere patronen blootleggen is zeldzaam en wordt volgens Barber zelfs bewust vermeden. Doordat er geen verbanden worden gelegd naar het verleden, de toekomst, of parallel verlopende gebeurtenissen mist het publiek iedere samenhang in de informatievoorziening en worden hen eerder lijsten onsamenhangende fragmenten getoond, die ze dan zelf maar met elkaar in verband moeten brengen.⁷ Een aantal onderliggende structuren die een verklaring zouden kunnen geven voor bepaalde gebeurtenissen worden niet beschouwd als zijnde nieuws en worden dan ook niet weergegeven. Dit geeft ongetwijfeld een vertekend beeld van de realiteit.

C. Personifiëring

Vele studies m.b.t. televisie-verslaggeving wijzen bovendien op de verdergaande 'personifiëring': men gaat het beleid meer belichten in functie van personen en conflicten tussen personen. De daarachterliggende conflicten tussen drukkingsgroeperingen, partijen en andere sociale organisaties komen veel minder aan bod. Dit leidt uiteindelijk tot het zgn. 'star-systeem': de sociale afstand tussen de kijker en de politieke actoren wordt schijnbaar gereduceerd, want het publiek wordt vertrouwd met een aantal bekende gezichten, maar is zich daarbij steeds minder bewust van de organisatie of de partij die daar achter zit en de standpunten die deze innemen.

Voor de politieke verslaggeving heeft dit tot gevolg dat politiek hierin wordt teruggebracht tot een aangelegenheid van strikt individuele en persoonlijke aard, dat het politiek conflict gereduceerd wordt tot conflicten en problemen tussen individuen en dat structurele achtergronden sterk verwaarloosd worden en de realiteit versluierd wordt. Politiek wordt immers niet voorgesteld als een resultante

(4) FISKE, *Television Culture*. Londen, 1987, p. 284.

(5) J.D. BARBER, What network news should be. *Television Quarterly*, 1979, vol. 16, nr. 3, pp. 47-50; recent werd dit fenomeen door meerdere Europese auteurs besproken, o.a. in: E. WITTE, 1991, o.c.

(6) E. WITTE, 1991, o.c., p. 36.

(7) J.D. BARBER, o.c. p. 50.

van sociale krachtverhoudingen en een machtsstrijd tussen groeperingen, bewegingen en organisaties, maar als een loutere strijd tussen individuen.⁸

D. Dramatisering en entertainment-procédés

Een aantal TV-critici stellen dat TV-journalistiek hoe langer hoe meer 'entertainment' eerder dan nieuws is, en de vorm belangrijker wordt dan de inhoud.⁹

Onder invloed van de commercialisering worden meer 'dramatische' elementen in het nieuws gebracht. Dit vertaalt zich in de politieke verslaggeving door het versterken van het conflictelement in de politiek, het benadrukken van het competitie-element (b.v. in verkiezingsperiodes) en het accentueren van slecht nieuws en schandalen. Bovendien zou het politieke nieuws binnen het journaal aan belang verliezen ten voordele van b.v. berichten over geweld.

Ook wordt in de literatuur meermaals gewezen op de steeds grotere impact van het beeld: een onderwerp waar mooie of pakkende beelden bijhoren haalt de uitzending veel makkelijker dan wanneer deze beelden ontbreken.

Bovendien worden de items steeds korter en flitsender: voor duiding in het journaal is hoe langer hoe minder plaats.

E. Hypothesen

Hoewel de openbare omroepen over het algemeen minder onderhevig zijn aan deze tendensen dat hun commerciële concurrenten, vinden we ze er toch terug. Uit dit alles konden we volgende hypothesen formuleren m.b.t. de parlementaire verslaggeving op de BRTn-televisie, Nederlandse Omroep.

- De politieke berichtgeving is teruggelopen t.o.v. tien jaar geleden, en dit zowel in tijdsduur als in aantal berichten;
- Het is niet langer evident dat politiek nieuws één van de hoofdpunten is of vooraan staat in het nieuws;
- Ten tijde van politieke conflicten zal de berichtgeving fel toenemen, terwijl er voor het gewone dagelijkse parlementaire werk minder aandacht is;
- Er zal veel minder aandacht zijn voor de onderliggende structuren in de politiek b.v. partijen of drukingsgroeperingen;
- Aangezien de politiek wordt belicht als zijnde een strijd tussen individuen, zullen meer actoren ten tonele worden gevoerd;
- Berichten zonder bijhorende beelden zullen veel minder voorkomen;
- De items zullen steeds korter worden.

Maar ook binnen het politieke bedrijf hebben een aantal evoluties invloed op de manier van verslaggeving. Zo is reeds meermaals gewezen op de uitholling van de macht van het parlement t.v.v. de regering en de steeds meer macht opslorpemde partijen.¹⁰ Bovendien zijn na de staatshervorming van 1988 heel wat bevoegdheden overgeheveld naar de deelstaten, waardoor het nationaal parlement nog meer macht moest prijsgeven. Door al deze evoluties stelden zich een aantal

(8) E. WITTE, 1991, o.c. p. 37.

(9) Deze stelling vinden we o.a. terug bij: J.C. MERRILL, J. LEE, E.J. FRIEDLANDER, *Modern Mass Media*. New York, 1990, pp. 223-224.

(10) M. VOS, Statistical review of the political year 1991. *Res Publica*, 1992, nr. 3-4, blz. 416.

J. BOUVEROUX, Massamedia en parlementaire verslaggeving. *Res Publica*, 1989, nr. 2, pp. 189-193.

vragen die we eveneens in dit onderzoek wilden betrekken. Zo is er de vraag of we inderdaad een verschuiving zien binnen de berichtgeving van het parlement naar de regering en de partijen. Het is wellicht ook interessant na te gaan in hoeverre de bevoegdheidsoverdracht van het nationale parlement naar de deelparlementen is gepaard gegaan met een verschuiving van journalistieke belangstelling ten gunste van deze laatste. Met name de mate waarin de instellingen van de andere taalgroepen in ons land aan bod komen op de Vlaamse openbare omroep verdient hierbij bijzondere aandacht.

III. Onderzoeksmethode

In een eerste fase van het onderzoek werd via een uitgebreide inhoudsanalyse nagegaan aan welke tendenzen en veranderingen de parlementaire verslaggeving onderhevig was gedurende het onderzochte decennium.¹¹ Daarna werden een aantal rechtstreeks betrokkenen geconfronteerd met de bekomen resultaten.

A. Beschikbare gegevens

De BRTN-TV-journaals worden niet in hun geheel op band bewaard. Na uitzending worden ze verknipt per item en daarna op thema geklasseerd. De verbale teksten blijven echter wel per uitzending bewaard en worden geklasseerd op datum. Vandaar dat de analyse werd uitgevoerd op de teksten, waardoor bovendien de positie van de politieke items tegenover de rest van het nieuws kon worden bepaald.

B. De analyse-eenheden

De basiseenheid in de analyse was 'het bericht'. Onder dit begrip moet men elke melding verstaan die zich door haar thematiek of actoren (of door beide) van de volgende en de voorgaande onderscheidt.¹² Ze waren gemakkelijk van mekaar te onderscheiden, aangezien op de 'continuity' de berichten afzonderlijk staan vermeld.

C. De gehanteerde steekproef

De volledige tien jaar analyseren was in het kader van dit onderzoek onmogelijk; daarom werd een steekproef getrokken.

Aangezien de opeenvolgende periodes lang genoeg moesten zijn om toevallige pieken te vermijden, werd geopteerd om telkens twee opeenvolgende maanden te onderzoeken. Omwille van de representativiteit van de gegevens werden twee zulke periodes per parlementair jaar geanalyseerd. Dit waren de maanden oktober-november – met daarin de opening van het parlementair jaar begin oktober – en mei-juni.

(11) De voordelen van een inhoudsanalyse in het sociaal-wetenschappelijk onderzoek werden reeds vroeg erkend, o.a. in: B. BERELSON, *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe, 1952, 220 p. en in: O.R. HOLSTI, *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading 1969, 235 p. Meer recent besprak Krippendorff de methodologie in: K. KRIPPENDORFF, *Content Analysis, an Introduction to its Methodology*. Beverly Hills, 1980, 191 p.

(12) Deze definitie werd overgenomen uit: T. VAN DEN HOOFF, *Televisieberichtgeving na de demonopolisering van het omroepbestel in Vlaanderen*. Brussel, 1990, pp. 120-121.

Dit resulteerde in volgende steekproef:

- parlementair jaar '82-'83 : oktober-november '82
mei-juni '83 (225 items, gespreid over 106 dagen)
- parlementair jaar '87-'88 : oktober-november '87
mei-juni '88 (235 items, gespreid over 102 dagen)
- parlementair jaar '90-'91 : oktober-november '90
mei-juni '91 (271 items, gespreid over 110 dagen).

Aangezien we het jongste decennium wilden bestuderen, werd begonnen in het parlementair jaar '82-'83. '87-'88 werd gekozen omdat dit het laatste jaar was vóór het opstarten van de commerciële zender VTM (Vlaamse Televisie Maatschappij). We kunnen dan ook vergelijkingen maken tussen tien jaar geleden en het laatste jaar in de monopoliepositie, tussen tien jaar geleden en één jaar geleden en tussen het laatste jaar in de monopoliepositie en twee jaar na het doorbreken daarvan.

De datum, de duur van de uitzendingen en de onderdelen en de posities ervan konden op ratio-schaal worden gecodeerd. Voor de categorieën 'maker van het bericht', 'beeldbron', 'aanleiding', 'actoren' (inclusief partijen en functies) en 'behandelde beleidsdomeinen' werd vooraf een uitgebreid categoriseringssysteem opgesteld.

IV. Resultaten van de inhoudsanalyse

Het onderzoek levert een aantal opvallende vaststellingen op. In tegenstelling tot wat we in de hypothese stelden is het politieke nieuws in het onderzochte decennium niet teruggelopen, noch in tijdsduur, noch in aantal berichten.

TABEL I

Aantal politieke items in het BRTN-televisie journaal

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
aantal items/periode	225	235	271
gemiddeld aantal items/uitzending	2.12	2.30	2.46

Integendeel, tabel I toont een gestage stijging van het aantal politieke items, zowel per periode als wat het gemiddelde aantal items binnen één uitzending betreft: in '82-'83: 225 per periode; in '87-'88: 235 en in '90-'91: 271. Het is opvallend dat bij steeds meer onderwerpen politici – en vooral dan nationale regeringsleden – om hun mening wordt gevraagd. Dit is een duidelijke indicator voor het personifiërings-procédé. Een andere indicator voor dit fenomeen is het feit dat ondanks de tendens dat men meer actoren voor de camera haalt, er in elke periode steeds een relatief klein aantal duidelijk bovenuit steekt. Dit duidt op het 'star-systeem' waarbij een relatief klein aantal politieke vedetten ontstaat waaraan men de berichtgeving gaat ophangen. Dit kunnen de partijvoorzitters zijn, of een aantal prominente parlementsleden of ministers.

Een mogelijke verklaring voor de stijging van het aantal politieke items is het feit dat de Raad van Bestuur de beleidsoptie had genomen om de BRTN-TV-nieuwsredactie in de loop der jaren gevoelig uit te breiden, waardoor meer binnenlandse – en dus ook meer politieke – items konden worden gemaakt. Een andere verklaring zou kunnen liggen in de stelling dat de greep van de politiek op het maatschappelijke leven gevoelig is uitgebreid. Dit vertaalt zich ook in het

feit dat we een grotere differentiatie zien in het aantal beleidsdomeinen dat werd behandeld.

Maar hoewel er in totaal dus meer tijd werd besteed aan de politiek, stelt men ook vast dat de items korter worden: gemiddeld 2'30" in '82-'83; 2' in '87-'88 en 1'48" in '90-'91. Daardoor komt er minder plaats voor duiding en achtergrondinformatie bij het politieke gebeuren. Deze vaststelling kadert duidelijk in de stelling van de fragmentering en de actualisering: alleen de heel recente gebeurtenissen worden weergegeven in steeds kortere items.

Een andere opvallende evolutie is de groter wordende impact van het beeld op de politieke informatievoorziening. Berichten zonder bijhorende beeldband komen bijna niet meer voor (in '82-'83: 30,7%, in '87-'88: slechts 10,6% en in '90-'91: slechts 4,4%). Dit betekent dat items het journaal pas halen wanneer er een interessant of spectaculair beeld bijhoort. Dit is wellicht een verklaring voor het feit dat het aandeel van het parlementaire nieuws terugloopt binnen het geheel van de politieke berichtgeving, aangezien het parlementaire werk meestal eerder statische, 'saai' beelden oplevert.

Wat wel klopt met de op voorhand geformuleerde hypothesen, is dat het niet langer evident is dat het politieke nieuws vooraan staat. In tabel II ziet men een dubbele, schijnbaar tegengestelde tendens: politiek nieuws wordt verhoudingsgewijs iets meer opgenomen in de hoofdpunten, maar binnen de hoofdpunten ziet men een duidelijke verschuiving naar achter toe.

Politieke onderwerpen zijn minder echte 'openers' van een journaal. Hierin treedt werkelijk een verschuiving van de ene periode naar de andere op: in de eerste onderzochte periode stonden de politieke items binnen de hoofdpunten voor het overgrote deel op de eerste plaats, in de tweede periode zien we een verschuiving naar de tweede plaats en in de derde periode zet deze achterwaartse trend zich voort en vinden we het politieke nieuws hoe langer hoe meer op de derde plaats.

TABEL II

Politiek nieuws binnen de hoofdpunten

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
geen hoofdpunt	62.7%	54.9%	52.0%
1° hoofdpunt	29.8%	28.1%	25.1%
2° hoofdpunt	6.2%	14.9%	15.9%
3° hoofdpunt	0.9%	2.1%	7.0%

Diezelfde tendens vindt men terug bij de items zelf (tabel III): de politieke berichtgeving verhuist a.h.w. van de 'top' naar de 'subtop' binnen de TV-berichtgeving.¹³

(13) Dit werd bevestigd door o.m. Siegfried BRACKE die stelde dat je als journalist steeds meer moet knokken om politieke items in het journaal, laat staan binnen de hoofdpunten, te krijgen.

TABEL III

Plaats van de items binnen het journaal

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
positie 1	26.7%	24.3%	18.1%
positie 2	20.4%	26.0%	16.6%
positie 3	14.7%	17.0%	15.1%
positie 4	10.2%	13.6%	9.2%
positie 5	10.2%	6.0%	7.6%
positie 6	7.6%	5.1%	10.7%

Dat de politieke berichtgeving ten tijde van politieke conflicten gevoelig toeneemt blijkt onmiskenbaar. Bovendien worden ten tijde van deze conflicten de andere beleidsdomeinen naar de achtergrond gedrukt. Dit bleek aanwijsbaar bij de regeringscrisis van eind '87, waar er nog vrijwel alleen aandacht was voor 'communautaire aangelegenheden'. Dit gebeurde nog meer uitgesproken in de periode '90-'91 ten tijde van de Rwanda- en de Golfcrisis. Toen duwden de beleidsdomeinen 'buitenlandse zaken' en in mindere mate 'defensie' vrijwel alle andere politieke onderwerpen naar de achtergrond. Ten tijde van de Golfcrisis was dit logisch: de berichtgeving hierover verdrong alle andere onderwerpen, ook in het niet-politieke deel van het nieuws. Maar ook in minder rumoerige perioden worden vooral conflictsituaties belicht en wordt er relatief weinig aandacht besteed aan het 'dagelijkse' politieke en of parlementaire werk.

BRTN-journalist Siegfried Bracke reageerde op deze vaststellingen door te stellen dat het dagelijkse werk 'weinig boeiende televisie' oplevert, waarmee hij onrechtstreeks toegeeft dat men zich steeds meer overgeeft aan de dramatiserings- en entertainment-procédés.

Zoals in de hypothesen reeds werd gesteld, is er inderdaad minder aandacht voor de onderliggende structuren die de politiek nochtans in grote mate mee bepalen. Zo loopt zowel de aandacht voor de drukingsgroeperingen (in tabel IV bij 'overige') als deze voor de partijen (behalve dan in verkiezingsperioden) aanzienlijk terug. De hypothese waarin gesteld wordt dat er een verschuiving optreedt binnen de berichtgeving van het parlement naar de regering en naar de partijen wordt door deze analyse slechts gedeeltelijk bevestigd.

Wat de aanleidingen voor het maken van de items betreft, zien we in tabel IV ongeveer een status quo voor de instellingen van de wetgevende macht. De regering gaat echter sterk vooruit ('82-'83: 51,3%, '87-'88: 53,2%; '90-'91: 73,3%), vooral ten nadele van de partijen.

TABEL IV

De aanleiding voor het maken van het item

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
uitvoerende macht	51.3%	53.2%	73.3%
wetgevende macht	14.3%	14.0%	15.2%
politieke partijen	11.2%	20.4%	6.3%
overige	16.1%	12.0%	5.1%

Ook met betrekking tot de functies van de actoren is er een sterke vooruitgang van de uitvoerende macht ; hier gaan zowel de actoren van de wetgevende macht als de partijvoorzitters achteruit. In de periode '87-'88 stonden de partijvoorzitters en de partijwerking in het algemeen extra in de belangstelling, hetgeen uiteraard moet worden toegeschreven aan de verkiezingen die in die periode plaats vonden.

Eén van de vragen van het onderzoek luidde of de bevoegdheidsoverdracht van de nationale naar de regionale politieke instellingen een evenredige verschuiving in aandacht vanwege de media voor deze instellingen met zich heeft gebracht. Tabel V toont aan dat dit alvast voor de instellingen van de wetgevende macht nauwelijks het geval is.

TABEL V

Aandacht voor de regionale instellingen

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
Vlaamse executieve	7.6%	9.4%	12.6%
Vlaamse Raad	1.3%	0	1.1%
Waalse Gewestexecutieve	0	0	0
Waalse Raad	0	0.4%	0
Fransé Gemeenschapsraad	0	0	0.4%
Fransé Gemeenschapsexecutieve	0	0	0.6%
Brusselse executieve	0	0	0.7%

Alleen de Vlaamse executieve kan op aanzienlijk meer aandacht rekenen sinds de overdracht van een aantal toch niet onbelangrijke beleidsdomeinen – b.v. onderwijs – naar de gemeenschappen en gewesten. De Vlaamse Raad daarentegen blijft in de kou staan en haalt slechts sporadisch het nieuws. Hierbij dient wel rekening te worden gehouden met het feit dat b.v. het indienen van de Vlaamse begroting – die traditioneel wel enige aandacht krijgt – buiten de onderzochte periodes viel. Maar toch kunnen we stellen dat de toename van de aandacht voor de regionale politieke instellingen totaal niet in verhouding staat tot de uitbreiding van hun bevoegdheden.

Voor de Franstalige politieke instellingen is de situatie helemaal dramatisch. Noch de Waalse Raad, noch de Franse Gemeenschapsraad of hun executieven konden rekenen op zelfs maar sporadische aandacht. Slechts in zeer zware conflict-situaties – cfr. de problemen in het Franstalig onderwijs – komen deze instellingen in het nieuws van de Vlaamse openbare omroep. Ook de Brusselse instellingen komen slechts sporadisch aan bod en de instellingen van de Duitstalige Belgen helemaal niet.

In de periode van het onderzoek werd ook meer macht overgeheveld naar de Europese instellingen. Binnen de politieke berichtgeving uitte dit zich in een vrij sterk groeiende aandacht voor de Europese ministerraden (resp. 7,6%, 4,7% en 11,5%) en in mindere mate voor de werking van de Europese Commissie. Het Europees parlement haalde slechts sporadisch het journaal. Vanuit de journalistiek wijst men in dit verband graag op het zgn. 'democratisch deficit' van Europa : het Europese parlement zou zo weinig reële macht hebben, dat er eenvoudigweg weinig nieuws te rapen valt. In de Europese Gemeenschap zou immers meer dan waar ook het zwaartepunt van de macht bij de uitvoerende macht liggen. Deze stelling stemt wellicht in grote mate overeen met de realiteit, maar dit is al zo sinds de oprichting van de Europese instellingen. De aandacht in '90-'91 voor het Euro-

pees parlement is echter nog slechts één vijfde van wat ze in '82-'83 was : 0,4% tegenover 2,2%.

Een andere vraag waar we een antwoord op zochten was of er een evolutie in de tijd zou zijn m.b.t. het aantal actoren.

Per periode bekeken ziet men een zeer duidelijke stijging van 61 verschillende actoren die 'optraden' in '82-'83 naar 122 in '90-'91. Maar aangezien in diezelfde periode het aantal items ook gevoelig is gestegen betekent dit dat per item het aantal actoren niet gevoelig is toegenomen.

Opvallend is wel het feit dat de premier niet langer de meest voorkomende woordvoerder is van de regering, maar dat steeds meer ministers zelf hun beleidsdomein gaan toelichten. Dit lijkt te kaderen in de personifiëringstendens : het beleid wordt steeds meer belicht in functie van de betrokken minister.

A. Algemeen

Naast de bevestiging of de negatie van de gestelde hypothesen, kwamen uit deze analyse nog een aantal opmerkelijke vaststellingen.

Zo bleek (zie tabel VI) dat het aantal journalisten dat binnen hun takenpakket ook aan politieke verslaggeving doet groter wordt, maar daartegenover staat dat het aantal journalisten dat zich vrijwel uitsluitend bezighoudt met de politiek kleiner wordt. In de laatste onderzochte periode was er maar één journalist die zich echt onderscheidde van de andere m.b.t. het aantal gemaakte politieke items.¹⁴

TABEL VI

De mate van specialisatie van de journalisten

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
totaal aantal makers van politieke items	19	22	35
makers van meer dan 10% van de items	5	4	2

Uit de inhoudsanalyse bleek verder dat binnen de parlementaire verslaggeving de aandacht voor de plenaire vergaderingen afneemt, maar dat daartegenover de commissies meer aandacht krijgen (zie tabel VII). Hiervoor kan een dubbele uitleg gegeven worden. De journalisten willen hoe langer hoe meer de eerste zijn om een nieuwsfeit uit te brengen en de commissie behandelt de zaken nu eenmaal vóór ze in de plenaire vergadering komen. Bovendien wordt het werk in de commissie steeds belangrijker door de hoge mate van techniciteit van vele wetsontwerpen en -voorstellen.

(14) Met name Siegfried BRACKE.

TABEL VII

De verschuiving van de plenaire vergadering naar de commissie

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
plenaire Kamer	9.4%	6.0%	3.3%
commissie Kamer	0.4%	3.4%	8.1%
plenaire Senaat	0.9%	1.7%	1.1%
commissie Senaat	0	1.3%	0

Maar de belangrijkste reden voor de toenemende aandacht voor het commissiewerk ligt waarschijnlijk gewoon in het feit dat de Kamer in het kader van een politiek van openheid naar de – vooral audiovisuele – pers een aantal commissievergaderingen openbaar heeft gemaakt. Bovendien mogen sinds kort de journalisten meestal in de vergaderingen van de commissies, die achter gesloten deuren plaatsvinden, enkele beelden schieten vóór de aanvang van de vergadering.

B. Politieke partijen

Politieke partijen zijn belangrijke actoren in het Belgisch politiek bestel. Bovenal zijn zij kanalen naar de macht. Het spreekt dan ook voor zich dat hun aanwezigheid in de televisiejournals nauwlettend in het oog wordt gehouden.

Een opvallende vaststelling uit de analyse is het hoge aantal CVP-actoren in de berichtgeving: resp. 42,3%, 30,1% (verkiezingen!) en 47,8%. Want hoewel gedurende de jaren tachtig vooral vanuit die hoek vaak kritiek kwam op de objectiviteit van de BRTN-berichtgeving, behoorden bijna de helft van de actoren tot de CVP. In de verkiezingsperiodes zijn de verschillen met de andere grote partijen minder groot, maar zoals opvallend blijkt uit tabel VIII blijft de partij op de eerste plaats staan in de rangorde.

TABEL VIII

De aandacht voor de partijen

	'82-'83	'87-'88	'90-'91
CVP	42.6%	30.1%	47.8%
SP	17.4%	18.8%	16.9%
PVV	13.0%	18.3%	7.6%
VU	11.3%	12.4%	14.5%
Vlaams Blok	0	1.6%	1.6%
AGALEV	1.7%	4.3%	2.4%
PSC	7.0%	3.2%	1.6%
PS	0.9%	5.9%	5.6%
PRL	4.3%	3.8%	0.8%

Na verder onderzoek bleek dit vooral te komen door het grote aantal CVP-actoren behorende tot de – vooral nationale – uitvoerende macht. Bovendien zien we dat het aandeel van de regeringen binnen de aanleidingen om een item te maken gevoelig stijgt. Hiermee hangt samen dat meerderheidspartijen het algemene politieke nieuws steeds meer gaan domineren: resp. 67%, 68,3% en 87%.

Binnen de parlementaire verslaggeving doet zich een omgekeerde tendens voor: de actoren behorende tot de meerderheidspartijen zijn ook hier in de meerderheid, doch hun overwicht wordt kleiner (resp. 81,8%, 67,7% en 64,4%). Dit kan alleen maar positief genoemd worden voor de objectiviteit van de berichtgeving, want het parlement is vaak de enige politieke instelling waar de oppositie haar stem kan laten horen.

Voor de Franstalige partijen is de aandacht bijna verwaarloosbaar klein. Ook hier gaat de meeste aandacht naar de tegenhanger van de CVP, de PSC. De PS haalt vooral het nieuws wanneer ze in de regering zit. We zien dus weer de tendens om in de algemene politieke berichtgeving vooral de meerderheidspartijen te belichten.

In verband met de aandacht voor de beleidsdomeinen die de verschillende partijen behandelen, valt de selectiviteit van het Vlaams Blok op. In de periode '87-'88 heeft men het alleen over communautaire aangelegenheden en de migrantenproblemen (en hieraan gekoppeld 'justitie'). In '90-'91 laat men ook het communautaire vallen en spitst de partij zich in de audio-visuele berichtgeving nog enkel toe op het migranten- en vluchtelingenprobleem.

Deze eenzijdigheid kan veel minder verweten worden aan de Groenen, hoewel toch ook van deze partij zou kunnen worden verwacht dat ze het vooral over items i.v.m. milieu zou hebben. Heel wat van de beleidsdomeinen waarover zij het hebben gaan wel in die richting (ruimtelijke ordening, energie,...), maar daarnaast hebben zij ook oog voor b.v. buitenlandse zaken, de staats hervorming en financiën.

Samengevat kunnen we dus stellen dat BRTN-televisie meer, maar ook kortere politieke items maakt en dat het belang van de politieke berichtgeving t.o.v. andere onderwerpen minder groot wordt. Bovendien stagneert het aandeel van de parlementaire verslaggeving, daar waar we kennelijk een toenemende aandacht voor de uitvoerende macht zien. Hieruit zouden we kunnen besluiten dat de roep van een aantal parlementairen voor een eigen volwaardige parlementaire rubriek zeker niet helemaal ongegrond is.¹⁵

V. Besluit

Doordat de media onderhevig zijn aan tendensen van actualisering, fragmentering, personifiëring, dramatisering en entertainment-procédés, worden de achtergronden en oorzaken van problemen minder aangegeven, maar wordt de politiek daarentegen voorgesteld als een aaneenschakeling van los van elkaar staande beslissingen, die dan nog belicht worden in functie van een aantal populaire politieke actoren, zonder daarbij de achter liggende structuren aan te geven. Zeker in een tijd waarin de politieke dossiers technischer en ingewikkelder worden zouden de media juist meer aandacht moeten besteden aan politieke berichtgeving en degelijke duiding brengen opdat het publiek gelijke tred zou kunnen houden met de politieke besluitvorming. In plaats daarvan is men overgeleverd aan tendensen die een gevolg zijn van de commercialisering waaraan ook het media-bestel meer en meer onderhevig is.

De sociale verantwoordelijkheidstheorie is zich bewust van een aantal scheefgroeiingen met betrekking tot het functioneren van de media binnen het

(15) Op de problematiek van de parlementaire verslaggeving wordt dieper ingegaan in: P. GOYVAERTS, *Den Haag Vandaag, de Wetstraat morgen?* Brussel, 1992, 172 p. en in: A. KAISER, *Haagse journalistiek*. Amsterdam, 1985.

liberale maatschappijstelsel. Schramm¹⁶ stelt dat de verantwoordelijkheid om iets fundamenteels te veranderen aan de scheefgegroeide toestand ligt bij zowel de overheid, de media als het publiek zelf.

In zijn visie zou de overheid zo weinig mogelijk moeten interveniëren, omdat de media zelf bewust zouden moeten zijn van de behoeften van het publiek en hieraan zouden moeten voldoen op basis van 'self-regulation' en professionalisering.

Het is wellicht met deze filosofie in het achterhoofd dat de verschillende parlementaire instellingen niet willen overgaan tot het dwangmatig opleggen van een parlementaire rubriek aan de openbare omroepen, noch tot het rechtstreeks financieren van zo'n initiatief. De redenering van de parlementaire instellingen is immers dat de openbare omroep reeds een duidelijk afgebakende taakomschrijving heeft en dat zij daarbinnen in alle autonomie moet kunnen handelen. Mijns inziens moet de journalistieke onafhankelijkheid inderdaad te allen tijde gevrijwaard worden, aangezien het rechtstreeks interveniëren van een voogdijinstelling in de manier van berichtgeving een gevaarlijk precedent zou scheppen.

Dit wil niet zeggen dat men geen gunstig klimaat kan scheppen voor de media, o.a. door het voorzien van uitgebreide technische infrastructuur op kosten van de parlementaire instellingen zelf. Hierbij laat men het initiatief om al dan niet te berichten over de werking van het parlement immers aan de journalisten zelf en komt men enkel tegemoet aan een aantal technische bezwaren, die overigens door die journalisten zelf worden geformuleerd.

Een belangrijke verantwoordelijkheid ligt dan ook bij de media zelf die volgens de sociale verantwoordelijkheidstheorie kwalitatief het beste produkt dienen af te leveren en zich hiertoe moeten bewust zijn van de belangen en behoeften van het publiek.¹⁷ Wanneer politieke observatoren het hebben over een 'kloof' tussen burger en politiek, is het ontegensprekelijk zo dat er bij het publiek een – misschien latente – behoefte bestaat aan meer en betere politieke informatie. Blijkbaar is men zich daarvan stilaan wel bewust aan de top van de BRTN, want zowel de Raad van Beheer als de Vaste Commissie van deze instelling dringen sinds een drietal jaren steeds nadrukkelijker aan bij de verantwoordelijken van de informatiediensten om met name de werkzaamheden van het parlement uitvoeriger te belichten in een aparte rubriek.¹⁸ Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat goede intenties niet voldoende zijn, maar dat ook de middelen moeten worden voorzien om dit waar te maken.

Het grootste probleem situeert zich momenteel echter op het niveau van diegenen die de berichtgeving uiteindelijk moeten gaan verzorgen, met name de journalisten. Deze stellen dat het publiek juist geen behoefte heeft aan meer politieke berichtgeving, aangezien de interesse hiervoor zienderogen afneemt. Dit vertaalt zich ook binnen het journalistieke milieu zelf, waar steeds minder journalisten zich

(16) W.L. RIVERS, W. SCHRAMM, *Responsibility in Mass Communication*. New York, 1969, pp. 234-252.

(17) Het was W. SCHRAMM die deze theorie het meest in detail uitwerkte, o.a. in: W.L. RIVERS, W. SCHRAMM, o.c. pp. 234-252.

(18) Dit bleek uit de notulen van de Vaste Commissie van de BRTN d.d. 16/10/89, 19/10/89, 12/11/90, 10/12/90, 3/2/92 en uit een gesprek met bestuursdirecteur informatie Mark Gevaert d.d. 7/7/92.

interesseren voor het politieke gebeuren.¹⁹ Uit de inhoudsanalyse blijkt deze tendens duidelijk: de politieke items worden korter en verschuiven duidelijk naar achter in het journaal. Bovendien stellen we vast dat waar in 1982 nog vijf journalisten instaan voor het overgrote deel van de politieke berichtgeving, dit in 1991 is teruggevallen tot twee, waarvan één dan nog het leeuwenaandeel voor zijn rekening neemt.

Bovendien legt men zich neer bij de commerciële tendensen, waardoor degelijke duiding en achtergrondinformatie helemaal uit het journaal verdwijnt.

In de sociale verantwoordelijkheidstheorie legt men ook een grote verantwoordelijkheid bij het publiek dat door het vormen van drukingsgroeperingen er voor zou moeten opkomen dat in de media aan haar behoeften en wensen wordt voldaan. Doch in een tijdperk waarin populisme en poujadisme de kop op steken en het 'bon ton' is zich niet voor politiek te interesseren, zal waarschijnlijk vanuit het publiek weinig reactie komen om meer politieke berichtgeving te eisen.

Hier ligt dan ook een grote verantwoordelijkheid bij de media – en vooral dan de journalisten – om tegen de stroom in te roeien en de democratische instellingen een grotere bekendheid te geven bij het grote publiek. De 'educatie'-opdracht van de openbare omroep moet immers breder geïnterpreteerd worden dan het louter verzorgen van school-televisie of programma's van de instructieve omroep.

Ook het brengen van degelijke politieke informatie maakt deel uit van die 'opvoedende' functie, zeker in een tijd waarin een groeiend aantal mensen zich afkeren van het democratische politieke bestel.

De aanhangers van de marxistische school zullen de dalende aandacht voor het politieke bestel en het bijna volledig ontbreken van duiding en achtergrondinformatie kaderen binnen de theorie van de 'schijndemocratie' die ook via de media in stand wordt gehouden.²⁰ Volgens deze theorie is de ware rol van de media immers om de ideologie van de heersende klasse te doen aanvaarden door bij de massa apathie en berusting op te wekken. Het feit dat b.v. de CVP als continue regeringspartij bovenmatig veel aan bod komt in de politieke berichtgeving zal door de althusseriaanse structuralisten²¹ dan ook worden verklaard door te stellen dat de BRTN als media-instituut een 'Ideologisch Staats Apparaat' (ISA) is en dus gericht is op het versterken van de consensus.²²

Deze stelling moet toch sterk gerelativeerd worden. We stellen immers vast dat, hoewel in de media het vooral de meerderheidspartijen en de traditionele oppositiepartijen zijn die aan bod komen, het publiek zich juist van hen afkeert en zich richt naar extreme zweeppartijen die veel minder op de aandacht van de televisie kunnen rekenen. Zo de openbare omroep dan al de functie van ISA zou vervullen, dan zou ze slechts in geringe mate slagen in deze ideologie-overdracht.

(19) Deze tendens wordt bevestigd zowel door bestuursdirecteur informatie Mark Gevaert als door Wetstraatjournalist Siegfried Bracke, resp. op 7/7/92 en 25/6/92.

(20) C. WRIGHT MILLS hechte veel belang aan de begrippen 'machts-elite' en 'schijndemocratie', o.a. in: C. WRIGHT MILLS, *Power, Politics and People*. New York, 1963, 657 p.

(21) Zie o.a. M. CARNOY, *The State and Political Theory*. Princeton, 1984, pp. 95-97.

(22) ALTHUSSER introduceerde de term 'Ideologische Staats Apparaten' die gericht waren op het versterken van de media en rekende ook de media hierbij. In verband hiermee is M. CARNOY, *The State and Political Praxis*. Princeton, 1984, 282 p. een heel interessant werk waarin ook de link wordt gelegd naar Gramsci's hegemonietheorie.

Hieruit kunnen we dan ook slechts besluiten dat C. Wright Mills gelijk heeft wanneer hij deze ideologie-overdracht-functie van de media sterk relativeert.²³ Volgens deze auteur neemt de publieke opinie immers niet zomaar slaafs de standpunten van de media over, maar is er een voortdurende wisselwerking tussen beide, waarbij een belangrijke rol is weggelegd voor de zgn. 'opinion leaders', die optreden als intermediair.

Bovendien neemt volgens Mills de controle-functie van de media t.o.v. de overheid af. Deze evolutie spreekt duidelijk uit de inhoudsanalyse aangezien blijkt dat de politieke items niet alleen naar achter schuiven in het journaal, maar ook korter worden, waardoor minder plaats is voor kritische achtergrondinformatie. Bovendien wordt de agenda meer en meer bepaald door de regering, zodat kritiek vanuit de oppositie hoe langer hoe minder het journaal haalt.

Murdock en Golding²⁴ schreven dat de reeks interpretatieve kaders, de ideeën, concepten, feiten en argumenten waarvan de mensen gebruik maken om zin te geven aan hun leven voor een groot stuk afhankelijk zijn van de media-output. Het is dan ook geen toeval dat in een tijdperk waar vanuit de journalistiek minder aandacht is voor de politiek en tevens meer de nadruk wordt gelegd op het conflict-element in de politiek het publiek een negatiever beeld krijgt van het politieke bestel.

Hier komen we echter in een discussie van *oorzaak of gevolg*: besteden de journalisten geen aandacht aan de politiek omdat het publiek hier hoe dan ook niet in geïnteresseerd is of is dit laatste zo omdat dat publiek via de media onvoldoende informatie krijgt over het politiek bestel? Het antwoord hierop is wellicht dat hier sprake is van een wisselwerking waarbij beide tendensen elkaar nog versterken. Hierbij komen we in een vicieuze cirkel terecht die leidt tot regelrecht populisme aan de kant van de politici. Robertson omschreef populisme als een 'mobilisering van de massa uit de armere lagen van de bevolking tegen de bestaande staatsinstellingen evenwel onder de psychologische controle van een charismatische leider'.²⁵ De jongste verkiezingen geven inderdaad aan dat een deel van de bevolking zich uitdrukkelijk afkeerde van de traditionele politiek en stemde op 'poujadistische' partijen.

Het is dan ook aan de media om de vicieuze cirkel te doorbreken door meer duiding te brengen en het publiek bewust te maken van het belang van de democratische instellingen. Een parlementair magazine zou hiertoe kunnen bijdragen, maar kan ook geen wonderen verrichten wanneer in het journaal zelf de commercialiseringstendenzen zich verder blijven doorzetten.

(23) O.a. in: C. WRIGHT-MILLS, *Macht en mensen*. Amsterdam, 1971, pp. 142-153.

(24) G. MURDOCK, P. GOLDING, For a Political Economy of Mass Communication. In: R. MILIBAND, J. SAVILLE (red.) *The Socialist Register 1973*. Londen, 1974, 226 p.

(25) D. ROBERTSON, *Dictionary of Politics*. Harmondsworth, 1987, pp. 268-269.

Summary: Content Analysis of Political Coverage in the Belgian Public Television News during the Period 1982-1991

The image-building of the political system through the public broadcasting corporation BRTn is analysed on the base of a content analysis of the political information in the television news during the period 1982-1991. The study shows that political coverage in the public television news is subject to actualisation, fragmentation, personifying, dramatisation and the introduction of entertainment-techniques. Political items are transferred to the back of the newsbroadcast and there is less room for interpretation of the facts. Journalists point out that the attention for politics has diminished because the audience is less interested. However it is very likely that this is the result of the fact that the audience is unformed because of the lack of information. In that way we enter a vicious circle that can only be broken through the media themselves. In order to achieve this, television should bring more interpretation and explanation of the facts. A parliamentary feature, incorporated in a current affairs programme could attribute to this, but can do no miracles when commercial tendencies become stronger in the news itself.